

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

במות יג-יט | פרשת שמיני | גליון מס' 116

דף יד. ע

המיעוט, וכמו שכתב החינוך "שאינן לומר שכת החכמים מועטת לא תכריע כת בורים מרובה, ואפילו כיוצאי מצרים".

אמר אביי כי אמרינן לא תתגודדו כגון שני בתי דינין בעיר א' הללו מורין כדברי ב"ש והללו מורין כדברי ב"ה כו' אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד אחד בעיר אחד פלג מורין כבית שמאי ופלג מורין כב"ה כו' - דבר נפלא כתב הנצי"ב בספרו שו"ת משיב דבר (סי' י"ז) דאביי ורבא נחלקו בעיקר טעם דלא תתגודדו, דאביי סובר דטעם איסורי משום דמיחזי כשתי תורות וכמוש"כ רש"י, ומשו"ה אפילו בשני בתי דינין בעיר א' מיחזי כשתי תורות, ודוקא בב' בתי דינין בב' עיירות אין בו משום לא תתגודדו, דמאן דחזי הא לא חזי הא, ורבא ס"ל טעמא כמוש"כ הרמב"ם והחינוך שלא לגרום מחלוקת בישראל, וכל זה שייך רק בבית דין א' שחצים מורים כבית שמאי וחצים כבית הלל, אבל בשתי בתי דינים, אין כאן חשש מחלוקת ושרי.

ועל פי זה כתב דנחלקו לשיטתם בפ' מקום שנהגו (פסחים נ"א עב) דס"ל לאביי דההולך ממקום שאין נוהגין לעשות מלאכה בערב פסח למקום שעושין מלאכה, אסור לעשות עמהם, דנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, ורבא חולק וס"ל דחייב לעשות עמהם, אלא שאין בזה מחלוקת דכמה בטלני איכא בשוקי, ואי לאו הכי הי' צריך לעבור על מנהגו, כדי שלא לבא לידי מחלוקת.

והיינו דאביי לשטתו דס"ל דעיקר איסורא דלא תתגודדו הוא משום דמיחזי כשתי תורות, ולגבי מנהגא לא שייך זה, ולכן אם מנהגו הוא שלא לעשות מלאכה, והולך למקום שהולכין, לא ישנה ממנהגו.

אבל רבא לשטתו דס"ל דלא תתגודדו הוא מחמת שלא יבא לידי מחלוקת, וא"כ גם במנהגא שייך שיבא לידי מחלוקת, ולכן אף שמנהגו הוא לא לעשות מלאכה, הרי האיסור דאורייתא דלא תתגודדו דוחה הך דאל תטוש תורת אמך וצריך לעשות מלאכה, באופן דיש לחוש למחלוקת.

דף טו: ע

אמר ר"א בר צדוק כשהייתי לומד תורה אצל רבי יוחנן החורני ראיתי שהיה אוכל פת חריבה וכו' הולך לו זיתים - הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספר זכרון העיר דאיך שלא לו זיתים והא קי"ל (סוף הוריות) דהרגיל בזיתים קשה לשכחה, ואף על גב

כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו, הכא בית שמאי מחדדי טפי - בחידושי הרמב"ן (סנהדרין ל"ב א) מביא תשו' רבי האי גאון שכתב, דאם נחלקו בי"ד שהם שלשה א' ואמר כך ושנים אומרים כך, אם שוין הן בחכמה מניחין דברי היחיד ועושין דברי השנים, ואם האחד עדיף מן השנים הולכין אחר מי שנותן טעם לדבריו ע"כ.

וכתב הרמב"ן ז"ל ע"ז וז"ל: ולא נתחווירו לי דבריו ממתני דסנהדרין וגמרא וצ"ע, מיהו בפ"ק דיבמות גבי מחלוקת דב"ש וב"ה אמרי' כגון דב"ה רובא, מ"ד לא עשו ב"ש כדבריהם דהא ב"ה רובא, ומ"ד עשו, כי אזלי בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו, הכא ב"ש מחדדי טפי, וקיי"ל כמ"ד עשו, אלמא אם אחד חכם גדול מכל חבריו אין דבריו בטלים, וי"ל התם לא יושבין בדין הם והשואל עושה כרצון עצמו לפי שלבו נוטה אחר רוב חכמה, אבל סנהדרין כולן צריכין לדין וראוי הי' שישכימו כולן לאותו דעת רבים אלא דרחמנא אמר אחרי רבים להטות, הלכך בשלשה דינין נמי הולכין אחר הרוב.

ועדיין קשה לי הך דיבמות מדר' אליעזר בן הורקנוס דבטלו דבריו, ומדר' מאיר שגלוי וידוע שאין בדורו כמותן, וא"ת הן עצמן רשאין לעשות כדבריהם דאינהו קים להו בנפשיהו דידעי טפי אבל אחרני לא, והתניא הרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה כדברי ב"ה עושה אלמא כל אדם עושה כן, ושמא י"ל ר' אליעזר ור' מאיר יחיד במקום רבים ואין דבריו של אחד במקום שנים, אבל רבים ורבים אין הולכין אחר רוב מנין אלא אם רצו הולכין אחר רוב חכמה עכ"ל הרמב"ן ז"ל

ובספר החנוך (מצוה ע"ח) כתב וז"ל: "ומה שאני אומר כי בחירת הרוב לעולם הוא בששני הכתות החולקות בחכמת האמת, כי כן נאמר בכל מקום חוץ מן הסנהדרין שבהם לא נדקדק בהיותם חולקים איזו כת יודעת יותר, אלא לעולם נעשה כדברי הרוב מהם", אבל במחלוקת שלא בסנהדרין כותב וז"ל: "ובהיות רוב זה לפי הדומה הוא בששני הכתות החולקות יודעות בחכמת התורה בשוה, שאין לומר שכת החכמים מועטת לא תכריע כת בורים מרובה ואפילו כיוצאי מצרים" עכ"ל.

ומבואר בדבריו שמצות התורה של "אחר רבים להטות", היא רק כשכולם שוים בחכמה או קרובים בחכמתם, אבל אם המרחק הוא רב, ודאי שהולכים אחר החכם אפילו אם הוא

דלא נזכר קשה לשכחה רק "ברגיל" בזיתים מ"מ כאן משמע קצת דהביא לו זיתים לאכלם בקביעות.

וכתב דאפשר דכיון שהיה שנת בצורת לא הקפיד על זה. עוד כתב דיש ליישב עפ"י מש"כ המג"א (סי' ק"ע) בשם כתבי הארז"ל דרק בעם הארץ הם קשין לשכחה, אבל האוכל בכוונה כנודע מוסיפין לו זכירה, דהוא מתקן אותם.

☞ דף טז: ☞

ת"ש בימי ר' דוסא בן הרכינס כו' אבל מעיד אני עלי שמים וארץ על מדוכה זו ישב חגי הנביא כו' - הרמב"ם בהקדמות לפירוש המשניות (בפרק ד') כתב: שמעון הצדיק ור' דוסא בן הרכינס היו בדור אחד, והאריך ימים ר' דוסא בן הרכינס עד שהשיג לר' עקיבא ואנשי דורו.

וכתבו המפרשים שמקורו מסוגיין שהעיד שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא שהיו מנביאים האחרונים ומאנשי כנסת הגדולה שבתחלת בית שני, והכא הרי דיבר עם ר"ע וחבריו, הרי שהאריך ימים והוא בערך ת' שנה.

ובסדר הדורות (ערך ר' דוסא) הקשה על זה דהא אמרינן בגיטין (פ"ט ע"א) דורות הראשונים כו', דורות האחרונים ר' דוסא שאמר השבוי אוכלת בתרומה. הרי שר' דוסא הי' מדורות האחרונים.

ועל כן כתב דיל"פ דלאו דוקא העיד שראה שישב חגי הנביא על מדוכה זו, אלא שהי' קבלה כן בידו, או שחגי הנביא האריך ימים עד שראה אותו רבי דוסא.

וראיתי נמי שעמד ע"כ החיד"א בספרו פתח עינים שכתב: בס' יוחסין וס' סדר הדורות מסתפקים אם הוא ראהו כדעת הרמב"ם או נאמר שקבלה היתה בידו עיין בדבריהם. ואני בעניי מצאתי בפסיקתא פ' אמור דף ל' ע"ב דקאמר רבי דוסא ראה את חגי הנביא ואמר מעיד וכו' ע"ש הרי מפורש כדעת הרמב"ם ז"ל דהדברים כפשוטן. ומאי דקשיתיה לס' יוחסין ממ"ש דורות אחרונים כגון ר' דוסא בן הרכינס לק"מ דאפשר דלא נסמך עד איזה דורות.

אתה הוא ר"ע ששמך הולך מתחילת העולם ועד סופו - כתב בספר גליא רזיא: תקס"ד פעמים נזכר ר"ע בש"ס, והלכה כמותו שע"ה פעמים, "שעה שעומדת לו", וכתב ע"ז הגה"ק רבי שמשון מאוסטרופוליא, זה סוד נפלא, דמש"כ בגמ' כאן "מסוף עולם ועד סופו" בגימטריה תקס"ד, כמספר פעמים שמופיע מתחילת הש"ס ועד סופו.

ובגמ' גיטין (סז א) אמרו על ר"ע שהוא "אוצר בלוס" כגירסת רש"י, ולג' התוס' "אוצר בלוס", והנה "אוצר בלוס" בגימטריא שע"ה, שהלכה כמותו שע"ה פעמים, ולגירסת התוס' "אוצר בלוס" בגימטריא "רבי עקיבא". עכ"ל.

עוד נציין על גמ' זו למש"כ בשו"ת תורה לשמה (סימן תצט) וז"ל: שאלה ת"ח מיוחס שהיו אביו וזקנו חכמים וגדולי העיר ויש עוד ת"ח אחר שהוא גדול מזה בחכמה וגם בשנים אך אבותיו הם בני אדם פשוטים איזה עדיף להקדימו הן בחתימה הן בעליות ס"ת הן בהזכרת שמו באיזה מכתב שיהיה וכיוצא בזה ובש"ע יו"ד לא מצינו שנתפרש יתרון היחס ולא דבר בזה שם כי אם שם מפורש יתרון החכמה והזקנה.

תשובה. היחס הוא יתרון גדול וקדים על יתרון החכמה והזקנה וראיה לזה מגמרא דיבמות דף ט"ז ע"א שאמר רבי יהושע לרבי דוסא רבי אמור לתלמידך אחר וישב א"ל מי הוא ראב"ע אמר ויש בן לעזריה חברינו וכו' תפסו והושיבו על מיטה של זהב א"ל רבי אמור לתלמידך אחר וישב א"ל ומי הוא עקיבה בן יוסף א"ל אתה הוא עקיבה בן יוסף ששמך הולך וכו' ע"ש והנה ידוע שרבי עקיבה הוה קשיש הרבה מראב"ע יען כי ראב"ע בעת שמינהו לנשיא בעובדא דר"ג ור"י היה בן י"ח שנה וכדאיתא בברכות דף כ"ח ע"א ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה ורבי עקיבה קודם שלמד תורה היה בן ארבעים שנה ואותו זמן כבר היה מוסמך וגדול וכמ"ש התם בגמרא דברכות נוקמיה לרבי עקיבה לית ליה זמות אבות ודילמא עניש ליה ר"ג וכן עוד איתא התם שא"ל רבי עקיבה לר' יהושע נתפייסת כלום עשינו אלא בשביל כבודך למחר אני ואתה נשכים לפתחו נמצא שהיה ר' עקיבה מן הגדולים באותו זמן שהיה ראב"ע בן י"ח שנים א"כ מוכרח דהוה קשיש מראב"ע טובא וידוע הוא שר' עקיבה גם בתורה הוה גדול מראב"ע דהא התם בגמרא דברכות אמרו ברישא נוקמיה לרבי עקיבה דילמא עניש ליה ואח"כ אמרו על ראב"ע נמצא דהיה ראוי מצד חוכמתו טפי מן ראב"ע וידוע שר' עקיבה היה גדול בתורה גם מן ר' טרפון וכמ"ש התוספות במעשה שהיו מסובין בבני ברק דזכר לר' עקיבה קודם ר' טרפון אף על גב דהיה ר' טרפון קשיש מזניה וגם הוא לימד תורה לר' עקיבה עכ"ז ר' עקיבה היה גדול ממנו בחכמה ע"ש. וא"כ השתא מאחר שמיצונו שר' יהושע וגם ר' דוסא כיבדו את ראב"ע יותר מן ר' עקיבה שהקדימו אותו עליו וכן מצינו עוד שגם כל החכמים בבית המדרש הקדימו לראב"ע על ר' עקיבה כדאיתא אר"י אני אלך ואחריו מי ראב"ע ואחריו מי ר' עקיבה על כן מוכרח לומר שהקדימו לראב"ע עליו משום היחס שלו שהיה אביו תנא גדול דקרי ליה ר' דוסא עזריה חברינו וגם עוד אבות אבותיו היו גדולים דהוה עשירי לעזרא הסופר ע"ה נמצא יתרון היחס קדים לענין מעלה וכבוד על יתרון החכמה והזקנה. ע"ש עוד מש"כ בזה.

☞ דף טז: ☞

תריסר אלפי גברי תנייהו שיתא אלפי קשתויי כו' הכל נפנו על כסף וזהב והם נפנו על בנות ירושלים וכו' - כתב רבינו צדוק הכהן בספרו רסיסי לילה (סי' נ"ז) וז"ל: וזהו סוד מה ששמעתי על מה שאמרו (שבת כ"א ע"ב) בהדלקת נר חנוכה עד דכליא רגלא דתרמודא, דר"ל שיכלה עירבוב הפסולים מבני נזר במשפחות ישראל שהי' ע"י התרמודאי כדאיתא ביבמות, והיינו בנר חנוכה מאיר גם להם, עד שיכלה גם זה הפסולת המעורב, ולא יהי' עוד שום חיבור גם למראית עין.

וכתב שם עוד: וזהו ההארה דנר חנוכה שנקבע לדורות, לכלות ע"י אור זה כל מיני ערבוביא מישראל הנמשך ע"י ערבוב פנימיות הכוחות דבני ישראל ברצונות מעורבות, שאינם מבוררים שהם רק לש"ש ולא לשום פני' ומחשבה אחרת כו'. ובזה כליא ריגלא הם הרגלים דתרמודאי שהם זה לעומת זה נגד ירושלים. וע"כ הם נפנו על בנות ירושלים כדאי' ביבמות, שהם גרמו ערבוביא ביחוסין דישאל, הגורמת חשכת עין כדאי' בפסחים (ס"ב ע"ב) דמשנגנו ספר יוחסין חשכו עיניהם,

והיינו אור רוח הקודש, כמו שאמרו (קידושין ע' ע"ב) אין השכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות מישראל. עכ"ל.

❧ דף יז. ❧

ייתב רב המנונא וכו' אמר מה גברא וכו' אכסיף וכו' מפום נהרא את- כתב הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בספרו אוצר המלך: צריך לבאר מדוע בייש עולא לרב המנונא לומר עליו שהוא פסול. גם כיצד אמר עליו שהוא מהרפניא טרם שאלו כסף גלגלתא להיכא יתבת.

אך נראה שעולא היתה כוונתו לדבר אחר, כי אמרו בעירובין (י"ט א) רבא משתבח בפירות הרפניא. ומבואר שהיו מתוקים ומשובחים מכל פירות בבל. ולכן כשראה עולא גודל חידוד מוחו וחרירותו של רב המנונא, אמר שבא משם, ולכך אין להתפלא על גודל חריפותו. אולם רב המנונא חשב שכיוון להכלימו ועל כן אכסיף. ומשום כך חזר ואמר לו כסף גלגלתא להיכא יתבת, ואמר לו לפום נהרא, והרגיעו שאם כן אינו ממזר כי נולד שם, ורק נמצא בהרפניא ואוכל משם את הפירות המתוקים ומאירים השכל. [מאותו טעם נודע מדברי חז"ל שבני בבל מפולפלים יותר ובני ארץ ישראל יותר בקיאים - כי בני בבל אכלו תמרים הגדלים בעמק, ובני אר"י שתו שמן הבא מזהרים]

❧ דף יז: ❧

יחדו מיוחדים בנחלה פרט לאחיו מן האם - וברש"י המיוחדים בנחלה הראויין לירש זה את זה.

במרדכי פ' החולץ (הגהות מרדכי סי' קז) הביא בשם הגאונים דיבם מומר אינו זוקק אשת אחיו לחליצה ויבום, והטעם דמומר לא הוי בכלל אחיך, כדמצינו דמותר להלוותו בריבית דלאו אחיך הוא.

ובתרומת הדשן (סי' רכג) וכן באבני מלואים (סי' קנז) הקשו דהתם ברבית איירי באחזה דמצות שפיר אמרינן דמומר לאו בכלל אחיך הוא, אבל ביבום דמירי באחים ממש, א"כ אף מומר בכלל אחיך הוא.

ותירץ באבני מלואים דהיות דמומר אינו יורש אביו דבר תורה, וכתב הרא"ש בתשובה (כלל יז) דהטעם הוא משום דאינו מתייחס אחר האב, א"כ שפיר גם אינו זוקק אשת אחיו ליבום, דהרי מבואר כאן בגמרא דילפינן מיהדו שצריך שיהיו האחים מיוחדים בנחלה, ופירש"י ששורשין נחלה אחת ויורשין זה את זה, וכיון דמומר אינו יורש את אביו, לא הוי מיוחדים בנחלה, והוה המומר כאח מן האם שאינו זוקק ליבום.

ובשו"ת חתם סופר (אה"ע"ז ח"ב סי' עד) הקשה עליו שהעתיק לשון רש"י אגב שיטפא ולא נזכר שברש"י לא נמצאו תיבות אלו ששורשים נחלה אחת אלא ששורשים זה את זה, וא"כ הכל תליא במה שהם יורשים זה את זה ולא במה שהם יורשים את אביהם, וא"כ אף שמומר אינו יורש את אביו דלא נקרא זרע האב, מ"מ מירושת אחיו לא נתמעט דהרי הם אחים, וא"כ שפיר יורשין זה את זה, ושפיר יהי' זוקק אשת אחיו ליבום.

אך כתב דראה שבריתב"א ביבמות כתב דרש"י תרתי בעי גם יורשין זה את זה וגם יורשין ירושה אחת מאביהם, ולפי"ז שפיר צדקו דברי האבני מלואים עיין שם.

לא משום דאסור לבטל מצות יבמין - העין יצחק (ח"ב סס"ב) האריך לדון אם יש מצוה בחליצה או דאינה אלא אופן להתירה וכגט באשת איש ואם אינה רוצה להנשא אינו חייב לחלוץ לה. וכתב (בענף ד') דלכא' יש להוכיח מהא דאסור לבטל מצות יבמין דע"כ גם בחליצה איכא מצוה, דאל"כ תקשי דכיון דחוינן דהתורה נתנה לו רשות לחלוץ אף שזהו אינה מצוה בעצם ומבטל מצות יבום, ואפ"ה התירה התורה, א"כ נימא דמותר לבטל מצות יבום גם באופנים אחרים. וכתב דיש לדחות ולומר דדוקא בחליצה הוי גזירת הכתוב שהתירה התורה לבטל מצות יבום ולא ע"י שאר בטולים, ואדרבא י"ל דמהא דאיכא למ"ד דמותר לבטל מצות יבמין מבואר דאין מצוה בחליצה. [ועע"ש בענף י"א].

❧ דף יח. ❧

ארבעה אחים וכו' הרי אלו חולצות ולא מתייבמות וכו' - בשו"ת עמק יהושע (סי' כג) העלה דמצות חליצה היא מצוה חיובית, ולכן אפילו שנתרצו שניהם לא ליבם ולא לחלוץ אין שומעין להם, ומצוה עליהם לחלוץ. והביא ראיה מהגמ' כאן דמבואר דב' אחיות שנפלו לפני ב' אחין דלא ייבמו, דילמא אדמייבם חד מיית אידך, [ותיפול אחותה לפניו ולא יוכל ליבמה או לחלוץ לה כיון שהיא כבר אחות אשתו], ואסור לבטל מצות יבמין. ואם איתא דכל המצוה של חליצה היא להתירה לשוק משום עיגון דילה אבל לא מצוה חיובית, מה איכפת לן דאם ייבם חד לא יוכל לחלוץ לשניה, מה לי אי מותרת ע"י חליצה או שפוטרה במה שנושא אחותה, אלא ודאי דחליצה היא מצוה חיובית. ע"ש.

❧ דף יח: ❧

או חולץ לאיזה מהן שירצה - כתב על כך התו"ט דעל כן נקרא "חולץ", אף שהיבמה חולצת לו את הנעל, מכל מקום כיון שהוא מסייע לה במה שמתכוין למצות חליצה, כי אם לא התכוין לכך חליצתה פסולה, כדאמרינן לקמן דף קב ע"ב, הוי כאילו הוא חולץ, יעו"ש.

ולא ייבם ולא מית - כתב הער"ל: עיין ברמב"ן ורשב"א שהקשו דא"כ קרא דכי ישבו אחים ל"ל הא הוי ככנוסה של אחיו החי, ולענ"ד י"ל כיון דמסקינן לר' אושע"י דר"ש כריה"ג ס"ל דאפשר לצמצם א"כ י"ל דצריך קרא היכי שנולד אח א' ומת אחיו באותו רגע בצמצום א"כ משום זיקה ככנוסה לא מתסרא ל'י דהא באותה רגע שנעשית זקוקה לאחיו גם לו נעשית זקוקה דודאי לא נחשוב אותה כזקוקה לאחד ותתסר לאידך אלא אמרינן כל א' שמייבם מפקיע זיקה דאיך אבל משום אשת אחיו שלא ה' בעולמו שפיר מתסרה לדידי דלא קרינא ב'י שה' להם ישיבה א' בעולם כיון דלא הוי רגע א' ביחד בעולם ולכן שפיר צריך קרא.

❧ דף יט. ❧

אמר אביי ולא שני לך בין זיקת יבם אחד וכו' - מבואר בסוגיין דאם זיקה ככנוסה, אם בא לוי היבם על הזקוקה נפטרת גם היבמה אשתו של שמעון.

והנה בבית שמואל (אה"ע סי' מ"ד סקט"ז) כתב לחדש שמי שהי' נשוי שתי נשים וא' מהן היתה חציה שפחה וחציה בת חורין, ומת, אין ביאתה או חליצתה של החצי שפחה וחצי בת

חורין פוטרת השני, שהרי היא נשואה אליו רק חצי, דהא אין קידושין תופסין בחלק השפחה, ואין יבום או חליצה של חצי פוטרת השלם.

בטיב גיטין (גיטין מ"ג ע"ב) תמה על זה מהא דאמרין הכא דאי זיקה ככנוסה ביאתה פוטרת האחרת, והרי אף אם זיקה ככנוסה אינה ממש כאשת איש, שהבא עליה אינה בחנק, ואעפ"כ ביאתה של הזקוקה פוטרת חברתה, הרי דביאתה או חליצה של מי שאינה כ"כ באישות פוטרת מי שהיא באישות שלימה, וא"כ ה"נ הול"ל שביאתה או חליצתה של החצי שפחה וחצי בת חורין פוטרת צרתה, וכתב שהקשה קושיא זו לרבים וגדולים ע"ש.

ותירץ המנחת חינוך (בקובץ מנחה בתחלת מצוה תקצ"ח) דהכא אחרי הכניסה הרי הוא אצלו באישות שלם, ולכן פוטרת חברתה, משא"כ בחצי שפחה וחצי בת חורין שגם אחרי שיכנס אותה אין זו אלא חצי אישות, ומשו"ה א"ש מש"כ הב"ש דחצי אישות זו אינה פוטרת חברתה. ע"ש עוד.

וכן נציין שהגאון ר' אברהם לופטביר זצ"ל בספרו זרע אברהם (ס' נ"ח ס"ק ג'): כותב ליישב את דברי הבית שמואל דהדבר נכון מאד, דיש חילוק בין פטור חליצה לפטור ביאה, וזהו לפ"מ שמצאתי להריטב"א (פ' ב"ש) דהביא בשם יש מפורשים, דאע"ג דזיקה ככנוסה דמיא לא אלימא חליצת זיקה לפטור שני, כי החליצה פטור היא ולא קנין כדאיתא בירושלמי, כלומר שמסלק זיקתו ממנה אבל אם בא על בעלת מאמר שפיר נפטרה צרתה יעיי"ש.

הרי לך שיש חילוק בין פטור חליצה לפטור ביאה. וא"כ אף אנו נאמר דשפיר כתב הב"ש דחליצת השפחה חרופה אינה פוטרת האחרות. דבגמ' לא נזכר רק דביאה פוטרת משא"כ חליצה רק מסלק זיקתו ממנו כנ"ל, וכן מ"ש החלקת מחוקק שם ביאה כוונתו על חליצה וכמו שביאר באבני מלואים שם עיין שם.

דף י"ט: פס

קידושין דיבמה בעל כרחא - דבר נחמד כתב בס' השוקי חמד דהנה אמרין בסוגיין דהעושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה, רבי אמר קנה, ומסבירה הגמרא שרבי למד דין זה מביאה דיבמה שקנה בעל כרחא, כך גם קידושין דיבמה קנה בעל כרחא. [ולמעשה הלכה כחכמים שמאמר לא קונה בע"כ].

ולכאורה צ"ע איך יכולה להקנות בעל כרחא, דמנ"ל דקונה כסף קידושין בעל כרחא, דמה שמצינו שביאת יבמה קונה בע"כ, זה משום שלמעשה בעל אותה, אבל כסף אם לא רוצה לקבל ולזכות בכסף איך קונה אותה בעל כרחא, הרי לא זכתה בכסף?

והנה במסכת קידושין (דף ב ע"ב) מקשה הגמרא מדוע המשנה כתבה האשה נקנית ולא האיש קונה, ותירצה הגמרא אי תנא קונה, ה"א אפילו בע"כ, תנא האשה נקנית, דמדעתה אין, שלא מדעתה לא.

והקשה הרשב"א היכי הוה ס"ד דנקנית בע"כ, דהיכי מצינו מקנה בע"כ, ותירץ הרשב"א על פי הגמרא בב"ב (דף מח ע"ב) דתלוה וזבין וזבינה זביני, ותלוה וקדיש קדושיה קדושין, דאגב אונסא דוזי גמרה ומקניא נפשה, כאמימר וקי"ל כרב אשי

דאמר התם באשה אינה מקודשת, דהוא עשה שלא כהוגן עשו לו שלא כהוגן, יעו"ש.

הרי לפנינו שאם הכריחו את האשה להתקדש היה מקום לומר שמקודשת, אלא שלמעשה אינה מקודשת מפני שהוא עשה שלא כהוגן, ואם כן ביבום שעשה כהוגן כי היא זקוקה לו, לא קשה איך מקודשת בע"כ לשיטת רבי.

והנה הרשב"א (שם) הוסיף והביא את שיטת העיטור שאם אנסו את האיש לקדש, אין קדושי קדושין, דתלוה וזבין אמרו, תלוה וקני לא אמרו, והקשה הגר"מ (סימן צב) אם כן איך היה אפשר לומר שהאשה מקודשת בע"כ, הרי אם לא קונה את הכסף של הקידושין בע"כ (לשיטת העיטור), ממילא אינה מקודשת, שהרי לא קיבלה את הכסף קידושין.

והאריך להוכיח שהאשה מקודשת אפילו בלי קנין בכסף, ומספיק שהבעל נותן לה את הכסף לידה כדי שתהיה מקודשת, ואחרי שהיא מקודשת היא קונה את הכסף, יעו"ש שהאריך בזה.

ואם כן הוא הדין בעניננו, אף על פי שנתן לה את הכסף בע"כ יש מקום לומר שמקודשת.

ונסתפקתי אם היבמה היא קטנה, כגון שקדשה אביה בהיותה בת עשר שנים, והיבם נתן לה כסף, והשליכתו ארצה וסרבה לקבל, האם מקודשת לשיטת רבי, דאולי ככה"ג אין כאן קידושין כלל כי לא החזיקה את הכסף. ע"כ.

עוד נציין דאיתא בגמ' התם דחכ"א לא קנה כו' ורבנן גמרי מקידושין דעלמא. וכתב רש"י (ד"ה קידושין דעלמא) דאשה אינה מתקדשת אלא מרצונה, שנאמר ושלחה מביתה, והיינו בעל כרחא, ואח"כ והלכה והיתה לאיש אסור, משמע שהלכה מרצונה.

אולם בקידושין (מ"ד ע"א) כתב שם ברש"י ולעלמא משום דבעינן דעת מקנה, והיינו כי היא דומיא דכל קנין דבעינן רצון ודעת המוכר. וכבר העיר שם הגר"י פיק בסתירת רש"י אלו.

וכתב החתם סופר (שו"ת חלק ז' סי' כ"ה) ליישב, דהכא בסוגיין, לא הי' יכול לפרש דבעינן דעתה משום דבעינן דעת מקנה, דהכא דבא ללמוד מזה לענין מאמר, א"כ אדרבה, במאמר שאינה מקנה א"ע, דאשה הקנו לו משמים, הי"ל לומר שיועיל קידושיי בעל כרחא, ולכן כתב רש"י הכא דמקרא ילפינן לה, והלכה והיתה, וא"כ כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, וגם במאמר בעי רצונה ודעתה, והתם בקידושין איירי בקטנה המתקדשת שלא ברצון אבי, והך ליכא למיפק מוהלכה והיתה, שהרי היא הולכת ברצונה ובעדעתה להתקדש, וע"כ הוכחת רש"י לפרש שפיר התם דהוא מטעם דבעינן דעת מקנה. ע"כ.

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה ובהירה בשעה 7.00 בערב ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון במס' 03-6171111 להקיש *7 ואז קוד 966339 שלוחה 6

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com